

Vanja Dolenec
Filip Šimetin Šegvić
 [povijest]

„Suština historijske metode je istraživanjem shvatiti“ **Johann Gustav Droysen** **(1808.-2008.)**¹

Prošla, 2008. godina zaista nam je dala razloga da se prijetimo važnog imena Droysen u njemačkoj i europskoj historiografiji. Naime, uz dvjesto godina od rođenja poznatog Johanna Gustava Bernharda Droysena (1808.-1884.) obilježavamo i godine smrti njegovih sinova Gustava i Hansa, također povjesničara, 1908. odnosno 1918. godine. Naravno, u okvirima svjetske historiografije pamtimo ime Johanna Gustava Droysena, kao vrsnog filologa, povjesničara i teoretičara. Osim toga, Mirjana Gross u svojem djelu *Suvremena historiografija* navodi ga kao „metodskog, teoretskog i praktičnog utemeljitelja historije u ustrojstvo znanosti.“² Rodio se u Treptowu kod Rege u Pruskoj (danas Trzebiatów u Poljskoj) 1808. godine, u vrijeme kada je velikim dijelom Europe vladao Napoleon Bonaparte.³ Njemačka, razbijena na desetke državnica i saveza, teško se odupirala staroj europskoj sili pod novim zamahom. Znatniji je otpor pružala najjača od njemačkih država, Pruska. Jena, Auerstedt i Friedland bili su porazi koji su omogućili Napoleonovu pobjedu.

***

Otac Johanna Gustava Droysena, Johann Christoph netom je preživio junačku obranu pomeranskog Kolberga (1807., kada se Četvrta koalicija suprotstavila francuskim silama). Mali Johann Gustav je kao sin časnika bio okružen brojnim poznatim vojnim licima i važnim ličnostima tog doba, ali i upućen u razne vojne akcije te političku situaciju. Od malena je bio upoznat s brzim političkim odlukama i promjenama. Ta su iskustva zasigurno utjecala na njegovo kasnije zanimanje za povijest, a posebno politiku.

Na žalost cijele obitelji, J. Christoph umro je 1816. ostavivši obitelj u materijalnim problemima. Kako mali Johann Gustav ne bi ostao bez obrazovanja, bliski prijatelji obitelji Droysen skupili su sredstva dovoljna za njegovo osnovno obrazovanje. Tako je Johann Gustav završio osnovnu školu, a nakon toga srednju u Stettinu (danas Szczecin u Poljskoj). Studij klasične filologije upisao je 1826. godine na berlinskom sveučilištu Friedrich Wilhelm, nakon položene mature.⁴ Njegovi mentori profesori bili su među najboljima u toj struci, August Böckh⁵ i Eduard Reinhold Lange.⁶ Osim filologije, studirao je filozofiju pod paskom Georga Wilhelma Hegela, čiji će utjecaj biti vidljiv u njegovim djelima – pogotovo analizi klasičnih grčkih djela gdje je na vidjelo dolazila hegelijanska podjela u trijade i velika sposobno stvaranja međuodnosa između suprotnosti.⁷

Kako nije primao nikakvu financijsku pomoć od obitelji (majka mu je umrla još 1827.), morao je sam zarađivati tijekom studija. Tako mu je mentor A. Böckh našao mjesto privatnog učitelja, tada još mladom Felixu Mendelssohnu,⁸ kasnije velikom skladatelju.⁹ Konačno, 1831. godine Droysen je postao, nakon dugo čekanja, i jedan od predavača u renomiranoj berlinskoj gimnaziji *Graue Kloster*. Gotovo je nezamislivo kako je uspio uskladiti život – oko dvadeset sati predavanja u gimnaziji (kasnije i u Friedrichwerderschen Gymnasium), obveze na fakultetu (zbog ambicioznog napredovanja koje je zacrtao) te literarno-znanstveni rad kod kuće.¹⁰

Uredno je unapređivan kroz zvanja docenta i profesora, a čitavo vrijeme (dakle, još za vrijeme studija) radi na svojim djelima. Zanima se isključivo za antiku, pa osim što piše tekstove vezane uz to razdoblje, prevodi i neka klasična djela (Eshilove tragedije i Aristofanove komedije), što je u ono doba bila sasvim uobičajena praksa. Upravo je u tom ranom razdoblju nastalo jedno od njegovih najpoznatijih djela, ono o Aleksandru Velikom pod jednostavnim nazivom „Povijest Aleksandra Velikog“ čije prvo izdanje izlazi 1833. godine. Djelo je dobilo svojevrsni nastavak u obliku „Povijesti helenizma.“ To je pak djelo trebalo obraditi čitavu antičku povijest, sve do Augusta i s dodatnim pasusom o Isusu Kristu. No, dosegnulo je tek do 221. godine pr. Kr. Razlog tomu je autorov kronični nedostatak vremena, izazvan između ostaloga i njegovim perfekcionistačkim karakterom. Droysenovo konstruiranje antičke povijesti, povijesti Aleksandra Makedonskog, prožeto je hegelovskim metodama, koje su autora u nemalom broju slučajeva odvele u zabludu ili krivu interpretaciju, te ga tako kasnije izložili i brojnim kritikama. Sam je Droysen to priznao, pišući uvodnik drugom izdanju.¹¹

Uz to, osim na znanstvenom području, Droysen se sve više aktivno uključivao u politiku, a pogotovo od dolaska na sveučilište u Kielu gdje je postao predavač na odsjeku za povijest.¹² Početkom njegove političke karijere može se smatrati

govor koji je održao u kolovozu 1843. u Kielu povodom obilježavanja milenija od postojanja Njemačkog Reicha.¹³ U svom predavanju artikulirao je osnovne stavove i mišljenja, od kojih će rijetko u budućnosti odstupati. Njegov je stav bio, barem u osnovi, njemačko-nacionalan. Vidi se to iz podrške koju je dao antidanskoj sekciji, odnosno kneževinama Schleswig i Holstein u odupiranju spram dominaciji Danske. No, namjerno je to pitanje gurnuo u pozadinu, naglasivši početak njemačke nacionalnosti prije 1000 godina. Droysen je pred prepunim auditorijem uspio rezimirati povijest Njemačke, vješto izdvajajući događaje koje je označio bitnima.¹⁴

Naravno, mišljenje uglednog povjesničara kao Droysena, koji je to već nedvojbeno bio, odražavalo se na javnost, isprva njegove studente, no zatim i širu publiku. Uz pitanje pokrajina Schleswig i Holstein, postavljalo se i pitanje ujedinjenja Njemačke – pod kapom habsburške Austrije, kao tzv. „Velikonjemačko rješenje“ ili pod kapom hohenzollerske Pruske, kao tzv. „Malonjemačko rješenje.“¹⁵ Droysen je na Frankfurtskoj skupštini 1848. stao uz Prusku, odnosno tzv. Kasinsku stranku („Casino-partei“).¹⁶ Radilo se o građanskoj liberalnoj desnoj opciji koju su predvodili popularni političari toga vremena, poput Friedricha Daniela Bassermanna ili Friedricha Christopha Dahlmanna. Droysenova politika bila je jasna – zalagao se za Njemačku s carem iz pruske dinastije Hohenzollerna, ali i Frankfurtom kao jakim političkim centrom, nekom vrstom protupola.¹⁷ Kada je Friedrich Wilhelm IV. odbio krunu, Droysen se sasvim okrenuo Pruskoj, koja je prema njemu trebala sada samo od sebe, iznutra, stvoriti i povezati Njemačku. Jer, dok su za Droysena interesi „Velike Njemačke“ udaljeni i oprečni pruskima, interesi „Male Njemačke“ su identični onima Pruske, pa je takvo ujedinjenje nužno prihvatljivo. On cijeni habsburšku prošlost, ali u njoj vidi konstantu opreku usponu Njemačke.¹⁸ Naravno, na osnovi pruske i njemačke historije, području koje je Droysen ipak imao kao primarno. Kako bi objasnio nužnost promjena u Njemačkoj, upotrijebio je koncept „prava povijesti“ koji je suprotstavio etabliranom konceptu „povijesnog prava.“ Tvrdio je da, ukoliko povijest ima mogućnost stvoriti pravo, sadašnjost isto tako može stvarati pravo koje se legitimira trenutnim stanjem.¹⁹ Prema Droysenu, trenutci u ljudskoj povijesti unutar kojih dolazi do velikih promjena su omogućeni „pravom povijesti,“ koje daje legitimitet takvim odstupanjima od legalnosti.²⁰ Dakle, činjenično stanje stvara historijsku nužnost koja se odupire strogom „povijesnom pravu.“ Ovim prilično revolucionarnim konceptom Droysen je označio njemački politički sustav (čiji legitimitet izvire iz „povijesnog prava“) kao nedorastao političkom stanju u Njemačkoj devetnaestog stoljeća, jer je „pravo povijesti“ davalo temelje radikalnim političkim promjenama.²¹ Ipak, nakon neuspjeha Frankfurtske skupštine, koji Droysen naziva „fijaskom,“ neće se više lako upuštati u zastupstva ili stranke.²²

Pruski povjesničari iz sredine 19. stoljeća, Droysen, Mommsen, Sybel i Treitschke te njihov „otac“ Ranke po mnogočemu su bili slični. Svi su, izuzev Mommsena, napustili interes za staru povijest i „prebacili“ se na suvremenu. Svi su protestantske provenijencije, što se lako uočava u njihovoj političkoj opredijeljenosti za prusku opciju, odnosno protiv austrijskog katolicizma.²³ Pogotovo je Droysen bio siguran da Njemačka treba biti odvojeni, samostalni blok, pod Pruskom. Međutim, u 1850-im godinama Pruska jednostavno još nije imala snagu

za jaku vodeću ulogu, pa je logičan izbor bio bijeg u historiju, u prošlost. Svoje pozicije na sveučilištima Droysen, Sybel i Treitschke koristili su u političke svrhe, kao platforme. Studentska publika bila je ključna, njoj su usmjerena predavanja, ali i tekstovi. Droysen je svom kolegi Georgu Waitzu u pismu napisao:

„Ja mislim da mi povjesničari prije svega moramo kroz naš rad služiti našem narodu i državi kako bi preko njega stekli sliku o samom sebi, a unutar toga i živopisne trenutke njihove politike.“²⁴

Povjesničari druge polovice 19. stoljeća tražili su ono „opće“ ostavljajući „posebno“ ili „individualno“ po strani. Ipak, njihovo shvaćanje pojma države bilo je mnogo šire, vuklo je korijene iz aristotelovskog shvaćanja jedinstva države i društva pa njihova historija države ne zanemaruje u potpunosti nepolitičke aspekte.²⁵ Droysen je u razvoju i otkrivanju duha naroda (*Volksgeist*) vidio najvažniji zadatak svoje historiografije. Tražio je jedinstvo identiteta države i naroda, odvajanje od bilo čega što je strano njemačkom narodu, religiji ili kulturi.²⁶ Taj nacionalizam Droysen je proširio na druge kolege, koji su postajali postupno sve radikalniji.

Iz političkih razloga, točnije zbog rezolutne antidanske politike, više nije mogao ostati u Kielu, već odlazi u Jenu gdje na sveučilištu postaje profesor. Upravo su tamo niknule ideje i koncepti za njegova dva buduća velika djela. No, u Jeni je ostao osam godina te se 1859. godine vratio u Berlin gdje je osim kao profesor na odsjeku za povijest na tamošnjem sveučilištu, radio na dvoru Hohenzollerna kao službeni biograf te vladarske obitelji i izdavač pruskih dokumenata. Nosio je titulu dvorskog povjesničara, *Hofgeschichtsschreiber*.²⁷ Politika je ponovno postajala sve važniji faktor, njegova su djela bivala sve manje povezana s antikom, a sve više s aktualnim zbivanjima. Sada je već bio jedna od cijenjenih ličnosti u svojoj domovini, a njegova djela „Život feldmaršala grofa Yorcka von Wartenburga“ (kojeg smatra primjerom pravog Prusa) i „Povijest pruske politike“²⁸ bila su popularna literatura, ona koje se „moralo pročitati.“ Droysen ističe jasnu nužnost međudnosa povijesti odnosno prošlosti i sadašnjosti.²⁹ On konstatira da se „biće povijesne znanosti mora razumjeti kao istraživačko,“ a da nas istraživački duh ustvari vodi k pitanjima iz sadašnjosti.³⁰ Droysen, oslanjajući se kao i većina njemačkih povjesničara 19. stoljeća na Humboldtovo shvaćanje znanosti, uviđa svu nužnost historije kao interpretativne znanosti, ali i opasnost gubitka njene samostalnosti.³¹ Arnaldo Momigliano je s pravom uz Rankea i Boeckha baš Droysena istakao kao „idealnog učenika“ Humboldta.³² Droysen priznaje ali bježi od empirije znanosti, i sam sebi otvara mogućnost da u historiji Prusije, od samih početaka, Martina Luthera i Reformacije, pronađe odgovore na suvremena pitanja u arhivima. Mnogi povjesničari tako su sami od sebe odlučili ispuniti ono što su vidjeli kao zadatak njihove struke, dakle prikazati dinastičku opravdanost, čvrste osnove građanskog pokreta i korijene snažne Njemačke.³³ Neuspjeh revolucije 1848. i pojava novih frakcija je Droysena samo kratkotrajno navela na dvojbe. On je ustrajno zagovarao „prusko rješenje,“ smatrajući i kasnije, u Bismarckovo doba, da se mnogo toga treba preuzeti iz pruskog nasljeđa, a da se taj „duhovni cilj“ može ostvariti pomoću povijesti. Tako je stvoren mit o političkoj predestiniranosti Pruske, koji je najzad sasvim krivo protumačio Wilhelm II., i carstvo odveo u propast umjesto u slavu.³⁴

Tijekom sveučilišnih godina, počevši od 1857., Droysen paralelno s predavanjima o teoriji povijesti³⁵ piše i priručnik koji će kasnije nazvati *Grundriss der Historik (Osnovna načela historike)*, nakon što su ga brojni studenti i prijatelji nagovorili na to.³⁶ Droysen je svjesno prenio Aristotelov model znanosti i predstavio ga u sklopu sistematskih dijelova *Historike*, dok mu se povijesno-filozofski dijelovi izuzetno oslanjaju na Hegela.³⁷ U njima jasno staje uz znanstveni pristup istraživanja povijesti, otvoreno kritizirajući Thomasa Carlylea ili Thomasa Macaulaya i njihov „lagan ton prikladan kakvoj lektiri za razbibrigu, kojime ne bi pisali niti Tukidid niti Hume.“³⁸ On valorizira pionirski rad „göttingenske škole“ (Gatterer, Heyne, Michaelis i dr.), razvoj filozofije Immanuela Kanta i ranih njemačkih historiografa Gervinusa, Wachsmutha, Niebuhra i Rankea.³⁹ Međutim, Droysen za razliku od Rankea traži i „političku pedagogiju“ kao nužnost i time jasno ostavlja prostora za svoje (i kasnije) koncepte njemačke nacije.⁴⁰ Ne prihvaća shvaćanje engleskog povjesničara Henryja Thomasa Bucklea da su obitelj, država i nacija prirodni fenomeni, već ih odvaja u posebnu, razdvojenu sferu etičnosti.⁴¹ On se suprotstavlja i Rankeovom pristupu, tvrdeći da je njegov *wie es eigentlich gewesen ist* pretjerano usmjeren na razlaganje Hegelove spekulativne filozofije. Svjestan je da je objektivna spoznaja ograničena.⁴² Povijest je „znanje o zbivanju,“ a ne „suma svih zbivanja, protok svih stvari (...)“⁴³ Pitanje koje postavlja je: „Kako povijest konstruirati pomoću događaja?“ tražeći pritom razlikovanje prošlih događaja i događaja s „historijskom vrijednosti.“⁴⁴ Za Droysena prikupljanje činjenica nije dovoljno, treba postaviti i pitanja koja će kaos činjenica dovesti u čitki red.⁴⁵ Vrela pustiti da govore sama za sebe prema Droysenu je pogrešno, jer „bez naratora koji vrela pušta da govore, ona bi bila glupa.“⁴⁶ Štoviše, prema njemu objektivnost nije „povjesničareva najveća slava, već je ona sadržana u njegovoj potrazi za objašnjenjem.“⁴⁷ Objašnjenje, odnosno interpretacija moguća je samo uz postojanje metode, kojoj je „suština proučavanjem shvaćati.“ U središtu Droysenove povijesne znanosti je tako „istraživačka metoda“ kojom se povijest istovremeno razlikuje i od prirodnih znanosti.⁴⁸ Ta historijska metoda istraživanja Droysenu služi i kao modus kojime distancira i diferencira povijest od filologije i filozofije. Gledajući antičku povijest on tako kaže da historijsko shvaćanje vremena stvara vezu prošlosti sa sadašnjosti kakvu filološke metode ne traže. Tako povijest uspijeva otkriti ono što filologija ponekad zanemaruje; Droysen se nije htio baviti grčkim polisom niti razdoblje njihovog slabljenja promatrati samo kao „propadanje“ kako je to činila većina filologa njegova doba. Takav pristup mu je omogućio otkrivanje helenizma na drugačiji, bogatiji način.⁴⁹ Droysen se zalaže za stvaranje direktne veze teorije i prakse koja prema njemu doprinosi artikulaciji kantovskog „praktičkog uma.“⁵⁰ Droysen predlaže „posadašnjenje“ prošlosti i obratno i u tome vidi svrhu istraživanja, osnovno polazište ispitivanja. Droysenov politički motiv dakako je jasan.⁵¹ Ipak uzme li se u obzir da je rukopis *Historike* postojao već oko 1858., zaprepašćujuće je kako sam Droysen anticipira probleme na koje će historiografija 19. stoljeća naići pred svojim zalaskom, i isto tako misli koje će se pojaviti mnogo kasnije, nakon Prvog svjetskog rata, kod Crocea, Fuetera i Goocha.⁵²

Droysenov sveučilišni život, pogotovo u Berlinu, oduvijek je predstavljao posebno, svima interesantno poglavlje. Često se može naići na paušalne opise o „profesoru povijesti-političaru.“ Njegov je učenik, Hermann Krüger, u predgovoru

engleskom (odnosno američkom) izdanju *Historike* opisao neka predavanja, govoreći i o Droysenovoj sposobnosti dubokog razumijevanja kulture stare Grčke i o njegovoj sposobnosti da počevši od oko 15. stoljeća dođe do 1848. godine i takvim pregledom mladim ljudima objasni probleme današnjice.⁵³ No, novije biografije otkrivaju i razne podatke; njegova su predavanja primjerice dugo bila rekordno posjećena – oko 200 do 250 ljudi bi slušalo Droysena.⁵⁴ Postoje bilješke koje nam govore da je na predavanjima znao „skrenuti s teme“ i završiti na „Napoleonu III. kao inkarnaciji ‘48.“ ili kada bi se sasvim uživio u junkerske priče gorljivim rečenicama. Također, odbio je sudjelovati na proslavi stotog rođendana Friedricha Schillera, makar se zna da ga je cijenio, a bila je to i idealna prilika za politički govor, slična onom na „milenijskoj proslavi.“ Učenici su ga pak, barem prema podacima koji su ostali, voljeli, zvali „papa Droysen“ i hvalili njegov „povjesničarski dalekosežni uvid.“ Poznato je da je, i u vrijeme kada mu je 1878. bio 70. rođendan, a upravo su se događali atentati diljem zemlje (i na cara), odbio proslaviti rođendan „dok je domovina u takvom stanju“ unatoč pripremljenoj zabavi, pa su ga studenti s ovacijama dočekali dan kasnije u predavaonici.⁵⁵

Odnos Droysena i kolega profesora i povjesničara bio je često kompleksan. Poznato je da se s Rankeom baš i nije slagao, makar su uvijek pozitivno jedan o drugome govorili. Bio je dobar prijatelj sa Treitschkeom, sve dok ovaj nije objavio jedan antisemitski članak, pa se Droysen pridružio većini sveučilišnih profesora (uključujući i Mommsena) koji su takav odnos prema Židovima osudili.⁵⁶ Međutim, Droysen i Treitschke su do kraja ostali u dobrim odnosima. Odnos s Mommsenom je bio sličniji onom s Rankeom. Razilazili su se i u elementarnima shvaćanjima, pošto je Mommsen jasnu prednost u povjesničarskoj analizi dao filologiji i pravu.⁵⁷

Droysen je do samog kraja bio borben i zainteresiran za napretke u povijesnoj znanosti, ali i u politici. Ipak, njegov je strahovito dinamičan život uzео danak tako da je, za razliku od njegovog čestog oponenta Rankea, na nagovor liječnika, prijevremeno morao prestati predavati. Zadnju je godinu života propatio onemoćao u krevetu, uz svoju drugu suprugu i djecu.⁵⁸ Umro je u Berlinu 19. lipnja 1884. godine. Slavno ime Droysen nastavilo se prikazivati u literaturi kroz njegove sinove, Hansa i Gustava Adolfa. Naime, obojica su postali povjesničari te napisali neka vrlo zapažena djela. Stariji Gustav (sin iz Droysenova prvog braka sa Marie Mendel) autor je npr. „Povijesnog atlasa“ (*Allgemeiner historischer Handatlas*, 1886.), ali i knjiga „Povijest protureformacije“ (*Geschichte der Gegenreformation*, 1893.), biografije Gustava Adolfa (*Gustav Adolf*, 1869.-1870.) te djela *Herzog Bernhard von Weimar*,⁵⁹ dok je mlađi Hans (sin iz drugog braka, s Emmom Michaelis) nastavio očevim izvornim putem i bavio se grčkom poviješću, filologijom i antikom općenito.

***

Danas se o Droysenu uči u sklopu njemačko-pruske škole historiografa 19. stoljeća; svrstavamo ga u skupinu uz Rankea, Treitschkea, Sybela i druge. Naravno, svaki će i kraći historiografski pregled zaključiti da su Droysenov karakter i stav po mnogočemu bili oprečni (u negativnom smislu) Rankeu, a da su njegova djela često napisana tendenciozno, iako nikada neznanstveno. Droysenova djela možda i ne mogu doseći Rankeovu ostavštinu, ona su dakako mnogo tendencioznija. Ona

su bez daljnega prožeta istom, „malonjemačkom“ ideologijom, od početnih pa sve do zadnjih. Tim više, taj je Droysenov pristup rezultirao procvatom nacionalističke historiografije u Njemačkoj, koja se sve do Drugog svjetskog rata uvijek rado oslanjala ili vraćala na njega.⁶⁰ Međutim, Droysen je imao druge kvalitete, koje njegove očite mane mogu baciti u drugi plan. Charles-Olivier Carbonell opravdano uočava nastavak Mabilionovog utvrđivanja metodologije povijesne znanosti kada govori o Droysenovoj *Historici*.⁶¹ Nedvojbeno izvanredan predavač, usmjerio je mlade njemačke studente k filozofsko-povijesno-političkom razmišljanju, koje će, neki od njih, mnogo smjelije od svog učitelja kasnije artikulirati u svojim djelima. Droysen je u starijoj dobi uspio i formirati „Društvo historičara“ (*Historische Gesellschaft*), u kojemu je poticao i potpomagao mlade njemačke povjesničare u razvoju. Radilo se o elitnom, malom i brojčano ograničenom društvu, iz kojeg su se kasnije razvili poznati znanstvenici, kao što su Harry Bresslau, Gustav Droysen, Alfred Dove ili Otto Hintze.⁶² S mlađim povjesničarom Maxom Dunckerom održavao je regularan kontakt kao i s Felixom Mendelssohnom, te drugim prijateljima filozofima i filozofima.⁶³

Droysen je dakako pokrenuo i etablirao prusku povijest kao važno područje, a svojim djelima je, za razliku od većine ostalih, omogućio uvid u ekonomske, socijalne i kulturne aspekte, koje će kasnije generacije historioografa (Schmoller, Hintze, itd.) otkriti i itekako cijeliti.⁶⁴ Jacob Burckhardt, i sam Droysenov učenik u kratkom razdoblju berlinskog boravka, zasigurno je mnogo naučio o antičkoj civilizaciji iz tih predavanja. Prva Burckhardtova djela o Konstantinu Velikome i Ciceronu nedvojbeno su inspirirana Droysenovim predavanjima.⁶⁵ Ne samo to, i Droysenov odnos povijesti i Boga⁶⁶ jasno se kasnije reflektira kod Burckhardta. Ne može se naravno reći da ga je Droysen potaknuo na pisanje o kulturnoj povijesti ili talijanskoj renesansi, ali sasvim sigurno na razmišljanje u tom pravcu jest. O temi ovog broja časopisa (dakle kulturnoj povijesti), Droysenov je stav bio pomalo radikalniji. Pisao je:

„Teško srca se odlučim, koristiti pojam kulturna povijest. Ime je to izrazito dvojbene znanstvene vrijednosti, i od mnogo preveć diletantskog ranga.“⁶⁷

Takav stav nije teško objašnjiv u okvirima njegova vremena, a moguće je, da je već Droysen, kao čvrst metodičko-teorijski znanstvenik nailazio na probleme kojima se sada bavi Nova kulturna historija – nemogućnosti artikuliranja jedne eksplicitne, općepriznate i sveobuhvatne teorije, prilagođene ne antropološkom, već povjesničarskom pristupu.⁶⁸ Također, Droysenovo osnovno teorijsko polazište – autonomnost povijesne znanosti unutar šireg područja kulture dovodi se u pitanje, baš kako je Hayden White zaključio da povijest, ukoliko nije znanost „mora biti viđena kao dio ili parcela kulturne superstrukture nekog razdoblja.“⁶⁹ White je također uvidio „ideološku funkciju“ koju je Droysen namijenio kao cilj povijesti. Tako se *Historika* diferencira od ostalih djela teorije povijesti nastalih u 19. stoljeću.⁷⁰

Mišljenja oko Droysena su podijeljena. Hans-Georg Gadamer nazivao ga je osnivačem moderne hermeneutike,⁷¹ misleći pritom na njegovu teoriju povijesti – njegovu *Historiku*. Upravo je to djelo isprva doživjelo i najveće kritike. Rani kritičari Droysena, poput Bernheima i pogotovo Karla Lamprechta prigovarali su na

Droysenovo viđenje „historijskog svijeta kao moralnog kozmosa“ i ulogu „savjesti čovječanstva“ koju je pripisao povijesti.⁷² Friedrich Meinecke doveo je u pitanje Droysene motive okretanju teoriji povijesti – smatrao je da je pruski poraz kod Olmütza bio ključan. No, kasnija je historiografija, predvođena Jörnrom Rüsenom to odbacila. Rüsen je upravo primjer povjesničara koji je u svim svojim djelima ustrajno isticao *Historiku* kao ključno djelo u transformaciji povijesne znanosti.⁷³

Droysen je izmjenom paradigma u poslijeratnoj njemačkoj historiografiji postao tipičnim primjerom „historizma.“ Kritike međutim u većini slučajeva nisu bile dubinske, čak ni od renomiranih povjesničara kao što je Hans-Ulrich Wehler. On je važnost Droysenove teorije doduše uvidio, nazvao ga i povjesničarom s „najjačim analitičkim umom,“ ali je i dalje inzistirao na „statičnosti historizma“ koja je u krajnjem obliku prouzročila to da je čovjekovo razmišljanje prikazivano kao „uvijek isto.“⁷⁴ Georg Iggers slično predbacuje da je shvaćanje moći (*Macht*) koja je za razliku od nasilja (*Gewalt*) uvijek etična bilo najavljanje nacističke moralnosti.⁷⁵ Rijetko koji pravac historiografije bio je toliko isprepleten ideologijom i politikom koliko historizam, odnosno „pruska škola.“⁷⁶ Njemački je historizam, obilježen nedemokratičnim pogledima, političkim predrasudama i filozofijom vrijednosti, tako zadržao njemačku historiografiju i izazvao upravo suprotno od onoga čemu su se njegovi predstavnici, dakle Droysen, Treitschke i Sybel, nadali. Povijest je samo prividno približio znanosti, dok je svojom krutom političkom pristranošću zbiljski prkosio principima racionalnog razmišljanja svih humanističkih znanosti. Napredak koji se događao u Francuskoj ili Sjedinjenim Državama, njemačka su sveučilišta teško primila, upravo zbog konzerviranosti položaja kojeg je stvorio historizam.⁷⁷

Bazična promjena koja se događala u njemačkoj historiografiji u posljednjim desetljećima, pospješena pritiskom „objašnjenja prošlosti i užasa prošlosti“ (odnosno *Vergangenheitsbewältigung*), primila se brže i temeljitije nego ostalim historiografijama. Te osnove sada pružaju oštrij i jasniji uvid u Droysenove teorijske rasprave, daju priliku za ponovnu izmjenu paradigma, sada bez pravog vanjskog povoda. Ostaje dakako upozoriti i na nove zamke pred kojima se našla njemačka historiografija – Richard J. Evans s potpunim je pravom upozoravao da polarizirana historiografija, koju s jedne strane vode Hans-Ulrich Wehler i Jürgen Kocka, a s druge brojni stručnjaci čiji su radovi usmjereni samo studentima povijesti i kolegama u struci, ostavlja baš u trenutcima nove Njemačke prostora za ponovno oživljavanje nacionalne historiografije i političke povijest nacionalne države.⁷⁸

Iggersovo i Wehlerovo viđenje Droysena kroz problem nacionalizma u Njemačkoj sada je moguće razraditi kroz brojne nove aspekte, manje opterećene bilo kakvom dubinskom moralnosti. Moguće je prikazati Droysena kao paradigmatsku osobu historizma, ali također napraviti i otklon i proširiti istraživanje. Nova biografija Droysena koju je napisao Wilfried Nippel pruža iluzorni primjer kako se uz dodatno istraživanje samog životopisa velikih povjesničara ali i integraciju modernih stavova itekako može oživjeti historiografija 19. stoljeća. Teorijski spisi bacili su novo svjetlo na Droysenovo djelo – Christian-Georg Schuppe među prvima upozorava kako Droysen doista vidi samostalnu, od sebe samu pokrenutu dinamiku procesa (*Eigendynamik der Prozesse*), i društvenih i ekonomskih. Takva razmišljanja smještaju Droysena daleko ispred svoga vremena.

DROYSENOVA BIBLIOGRAFIJA:

- Des Aischylos Werke* („Eshilova djela“). Berlin, 1832.
- Des Aristophanes Werke* („Aristofanova djela“). Berlin, 1835., 1837., 1838.
- Geschichte Alexanders des Großen* („Povijest Aleksandra Velikog“). Berlin, 1833.
- Geschichte des Hellenismus* („Povijest Helenizma“). Hamburg, 1836.-1853. [Tri sveska, nedovršeno].
- Rede zur tausendjährigen Gedächtnisfeier des Vertrages zu Verdun* („Govor povodom tisućugodišnjoj obljetnici Verdunskog sporazuma“). Kiel, 1843.
- Vorlesungen über die Freiheitskriege* („Predavanja o ratovima za oslobodjenje“). Kiel, 1846.
- Beiträge zur neuesten deutschen Geschichte. Vier Aufsätze* („Doprinosi najnovijoj povijesti Njemačke. Četiri eseja“). Braunschweig, 1849.
- Das Leben des Feldmarschalls Grafen Yorck von Wartenburg* („Život feldmaršala grofa Yorck von Wartenburg“). Berlin, 1851.-1852.
- Geschichte der preußischen Politik* („Povijest pruske politike“). Leipzig, 1855.-1886. [Pet dijelova u četrnaest svezaka].
- Kleine Schriften. Heft 1: zur Schleswig-Holsteinischen Frage* („Mali spisi. Svezak 1: oko pitanja Schleswig-Holsteina“). Berlin, 1863.
- Grundriss der Historik* („Osnovna načela Historike“). Leipzig, 1868.
- Kleine Schriften zur Alten Geschichte* („Mali spisi o staroj povijesti“). Leipzig, 1893.
- Historik. Vorlesungen über Enzyklopädie und Methodologie der Geschichte* (Historik. Predavanja o enciklopediji i metodologiji povijesti). ND Darmstadt; (Izd.) R. Hübner, 1937. (prvo izdanje: 1897)
- Texte zur Geschichtstheorie. Mit ungedruckten Materialien zur „Historik“* (Tekstovi o teorijama povijesti. S neobjavljenim materijalima uz „Historik“). Göttingen; (Izd.) Günter Birtsch i Jörn Rüsen, 1972.

KORIŠTENA LITERATURA:

I.

- Barerowski, Jörg 2005. *Der Sinn der Geschichte: Geschichtstheorien von Hegel bis Foucault*, München: C.H.Beck.
- Bauer, Christoph Johannes 2001. *Das Geheimnis aller Bewegung ist ihr Zweck: Geschichtsphilosophie bei Hegel und Droysen*, Ruhr-Universität Bochum Meiner Verlag.
- Bentley, Michael 1997. *Routledge Companion to Historiography*, London: Taylor & Francis.
- Berger, Stefan 2003. *The search for normality: national identity and historical consciousness in Germany since 1800*, Berghahn Books.
- Breisach, Ernst 2007. *Historiography: ancient, medieval, & modern*, University of Chicago Press.
- Carbonell, Charles-Olivier [Karbonel, Šarl-Olivije] 1999. *Šta znam? – Istoriografija*, Beograd: xx vek – Plato.
- Chickering, Roger 1993. *Karl Lamprecht: A German Academic Life (1856-1915)*, New Jersey: Brill.

- Droysen, Johann Gustav 1855-1886. *Geschichte der preußischen Politik*, Leipzig.
- Droysen, Johann Gustav 1868. *Grundriss der Historik*, Leipzig.
- Droysen, Johann Gustav 1972. *Texte zur Geschichtstheorie. Mit ungedruckten Materialien zur „Historik“*, Göttingen: Günter Birtsch i Jörn Rüsen.
- Droysen, Johann Gustav 2009. *Outline of the Principles of History: Grundriss Der Historik*, BiblioBazaar, LLC.
- Evans, Richard J. 1997. *Reading German history: from unification to reunification, 1800 -1996*. Routledge.
- Gramley, Hedda 2001. *Propheten des deutschen Nationalismus: Theologen, Historiker und Nationalökonomien 1848-1880*, Frankfurt/Main: Campus Verlag, 2001.
- Gross, Mirjana 2001. *Suvremena historiografija: Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber.
- Hoffman, Lars 2008. *Die bedeutenden Historiker*, Wiesbaden: Marix-wissen.
- Iggers, Georg G. 1984. *New directions in European historiography*, Wesleyan University Press.
- Iggers, Georg G. 1999. Nationalism and historiography, 1789-1996. U: *Writing national histories: Western Europe since 1800*. Ur: S. Berger, M. Donovan i R Passmore. Routledge: 15-30.
- Iggers, Georg G. 2002. *Zwei Seiten einer Geschichte: Lebensbericht aus unruhigen Zeiten*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Iggers, Georg G. – Wang, Q. Edward – Mukherjee, Supriya 2008. *A global history of modern historiography*. Pearson Education.
- Kaegi, Werner 1950. Burckhardt und Droysen. U: *Festschrift für Gerhard Ritter zu seinen 60. Geburtstag*. Tübingen: (Izd.) Richard Nürenberger, 342-352.
- Kocka, Jürgen 1986. *Sozialgeschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kolmer, Lothar 2008. *Geschichtstheorien*, Paderborn: Wilhelm Fink Verlag-UTB.
- Kraus, Hans-Christof 2003. Politische Historie – Macaulay und einige seiner deutschen Zeitgenossen. U: *Historisierung und gesellschaftlicher Wandel in Deutschland im 19. Jahrhundert*. Ur: Ulrich Muhlack. Berlin: Akademie Verlag, 31-48.
- Lau, Viktor 1999. *Erzählen und Verstehen: historische Perspektiven der Hermeneutik*, Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Nippel, Wilfried 2008. *Johann Gustav Droysen: Ein Leben zwischen Wissenschaft und Politik*, München: Verlag C.H. Beck.
- Rüsen, Jörn 1973. Johann Gustav Droysen. U: *Deutsche Historiker*. Ur: Hans-Ulrich Wehler. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 115-131.
- Rüsen, Jörn 2005. *History: narration, interpretation, orientation*, Berghahn Books.
- Scholtz, Gunther 1997. *Historismus am Ende des 20. Jahrhunderts: eine internationale Diskussion*, Berlin: Akademie Verlag.
- Schuppe, Christian-Georg 1998. *Der andere Droysen*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Southard, Robert 1994. *Droysen and the Prussian School of History*, Lexington University Press of Kentucky.

Steinberg, Michael 1999. Medelssohn's Music and German-Jewish Culture: An Intervention. *The Musical Quarterly*, 83/1, Oxford: 31-44.

Wehler, Hans-Ulrich 1980. *Historische Sozialwissenschaft und Geschichtsschreibung*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

White, Hayden V. 1975. *Metahistory: the historical imagination in nineteenth-century Europe*, Baltimore: John Hopkins University Press.

White, Hayden V. 1990. *The content of the form: narrative discourse and historical representation*, JHU Press.

MULTIMEDIJSKI IZVORI:

II.

www.1911encyclopedia.org/Johann_Gustav_Droysen

III.

Slika preuzeta: www.uni-kiel.de (21. iii. 2009.)

BILJEŠKE STR. 310-317

- 1| Preuzeto iz: Droysen, Johann Gustav 1937. *Historik. Vorlesungen über Enzyklopädie und Methodologie der Geschichte*, (Ur. Rudolf Hübner) München: R. Oldenbourg, 22.
- 2| Gross 2001., 109.
- 3| Rüsen 1973., 116.
- 4| Rüsen 1973., 116.
- 5| Njemački stručnjak za antiku (1785.-1867.).
- 6| Njemački klasični filolog (1799.-1850.).
- 7| Dapače, definitivna kompilacija Hegelovih djela koju je izdao Kuno Fischer djelomično je sastavljena i od Droysenovih

bilježaka s predavanja koje su očitno bile dovoljno precizne da bi poslužile u takvoj rekonstrukciji. Southard 1994., 13.-21.

8| Mendelssohn i Droysen će do kraja ostati u vrlo dobrim odnosima, te će se često dopisivati i izmjenjivati dnevno-političke stavove. Droysen je sasvim sigurno utjecao na Mendelssohna, pogotovo u izboru motiva, odnosno temi „aktualizacije prošlosti.“ Dapače, upravo je Droysen trebao napisati libreto za Mendelssohnovu „Odiseju“ no nije to uspio napraviti zbog promjene planova. Kroz njihovu bogatu korespondenciju ipak saznajemo da je često bio svojevrsan savjetnik Mendelssohnu. Steinberg 2004., 116.-122.

- 9| Nippel 2008., 16.
- 10| Droysen je predavao i na Berlinskom sveučilištu. U zadnjem semestru, 1839./40., slušao ga je i Jacob Burckhardt, koji je u jednom pismu za njega napisao da će Droysen za „desetak godina biti prozvan među najvećima.“ Kaegi 1950., 342.-352.
- 11| Iz uvodnika engleskog izdanja *Historik*, 1897., xviii.
- 12| Rüsen 1973., 117; Hoffmann 2008., 123.-124.
- 13| Misli se tu na raspodjelu karolinškog teritorija Verdunskim ugovorom, koje je simbolički predstavljalo i osnivanje Njemačkog Reicha; pogotovo u okviru vremena, dakle predrevolucionarne

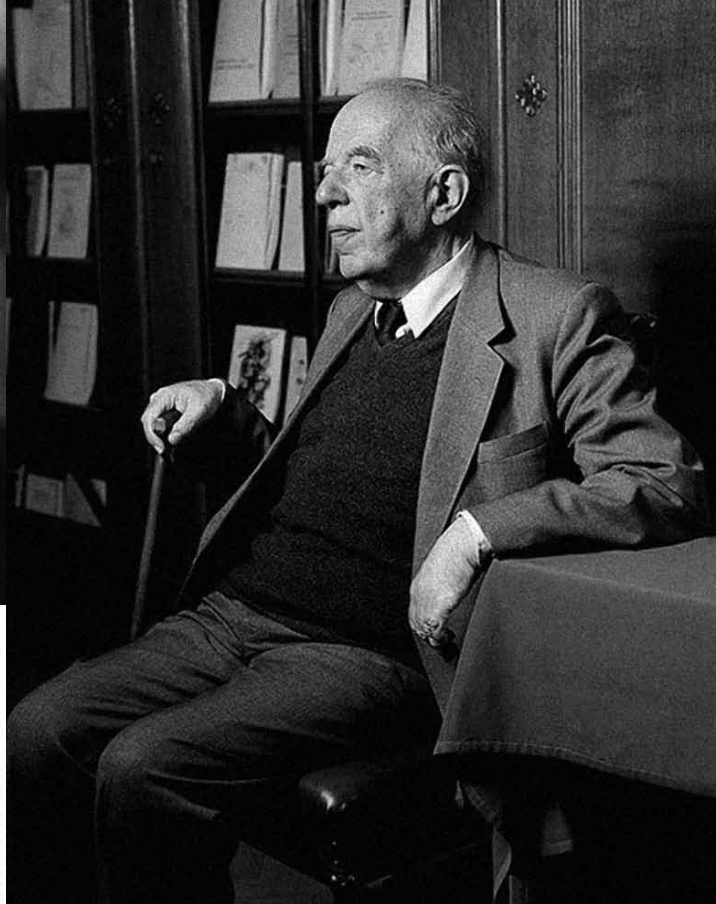
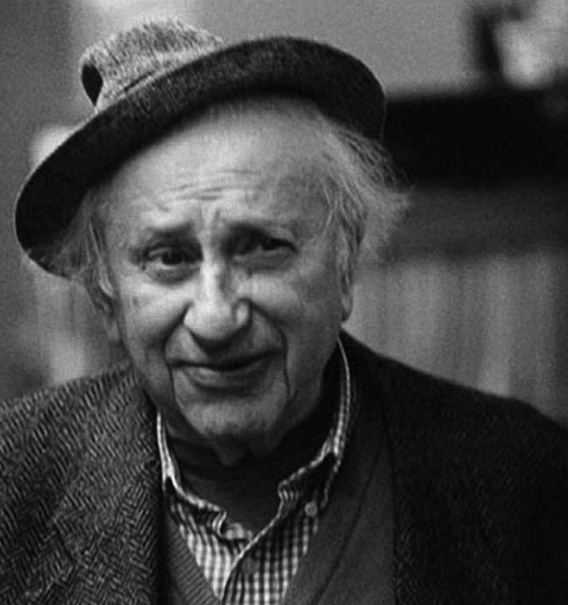
Njemačke, takva je simbolika imala značaj, stoga je uz povijesno-obljetničarski kontekst neizostavan i širi politički, orijentiran na sve probleme Pruske toga doba.

- 14| Nippel 2008., 53.
- 15| Hoffmann 2008., 123.
- 16| Sve su frakcije (stranke) okupljene u Frankfurtu uglavnom dobila imena prema mjestu okupljanja.
- 17| Hoffmann 2008., 123.
- 18| Southard 1994., 207.
- 19| Southard 1994., 33.-34.
- 20| Southard 1994., 64.
- 21| Southard 1994., 34.
- 22| Nippel 2008., 144.

- 23| Treba obratiti pažnju na tekstove Friedricha Heera koji polemiziraju o tom „protestantskom odnosu u historiografiji,“ napisani svakako s gledišta austrijskog povjesničara koji nikada Sybelu i ostalima nije oprostio zapostavljanje „austrijske povijesti,“ ali i vrlo dobri kao presjek suprotnih ideja i misli bliskog prostora, kakvi su sasvim sigurno njemački i austrijski. Bauer 2001., 91.
- 24| Preuzeto iz: Gramley 2001., 12.
- 25| Kocka 1986., 52.
- 26| Berger 2003., 25.
- 27| Hoffmann 2008., 124.
- 28| Oba je djela koncipirao i započeo u vrijeme kada je još bio zaposlen u Jeni.

- 29| To se u „Život feldmaršala grofa Yorcka von Wartenburga“ možda najbolje može vidjeti, jer je čitaocu jasno da sve osobine koje Droysen navodi za svog junaka upravo nedostaju i trebaju Droysenovoju Pruskoj.
- 30| Iz predgovora Johanna Gustava Droysena, *Geschichte der Preußischen Politik*, 1886., III.-VI.
- 31| Iggers 1999., 19.
- 32| White 1975., 178.
- 33| Iggers 1999., 20.
- 34| Hoffmann 2008., 126.
- 35| Baberowski 2005., 72.
- 36| Pojam „Historik“ se do danas nije održao, a raniji su ga autori rabili u više smisla, uglavnom da opišu rad povjesničara, njegovu istraživanje, historiografiju.

- Droysen tome daje praktičnu notu, objašnjujući da „Historik“ treba dati odgovore na konkretna pitanja, „kako učiti povijest, otkuda početi, što učiniti da se postane povjesničarom.“ Droysen ne daje nimalo trivijalne odgovore na pitanja, koji će do danas ostati direktna podloga za brojne analize teorija povijesti. Droysen 2009., IX.
- 37| Bauer 2001., 354. i White 1975., 271.
- 38| Kraus 2003., 36.
- 39| Lau 1999., 421-422.
- 40| Treba istaknuti da Droysen nikako nije „zatvoren“ i isključivo prusko-njemački orijentiran. Dapače, za razliku od većine britanskih povjesničara toga razdoblja koje smatra „odveć insularno orijentiranim,“ Droysen govori o koherenciji čitave Europe koja se razvija istovremeno.
- 41| Breisach 2007., 279.
- 42| Scholtz 1997., 121.
- 43| Lau 1999., 429.
- 44| Rüsen 2005., 84-85.
- 45| Baberowski 2005., 76.; Iggers 1999., 19.
- 46| Droysen 2009., 52-53.
- 47| White 1975., 272.
- 48| Lau 1999., 434.
- 49| Rüsen 1973., 120.
- 50| White 1990., 85.
- 51| Lau 1999., 425-426.
- 52| White 1975., 270.
- 53| Krüger priča i zanimljivu anegdotu: Kada je osnovana lijevo-liberalna stranka, Droysen nije mogao odoljeti, a da ne iznese prve kritike svojim studentima. Tako je večernje predavanje završio riječima: „(...) Bilo je to prokletstvo te stranke, isto kao i prokletstvo naše sadašnje progresivne stranke, koje je dovelo do toga da se stranački interesi stavljaju iznad domovine.“ Studenti su ostali zaprepašteni. Iduću je večer došla još veća publika, od kojih su neki bili spremni, ponovi li Droysen takav zaključak, izazvati sveučilišni skandal. Droysen, koji je znao za taj plan, otvorio je svoje novo predavanje riječima: „Mi smo gospodo, jučerašnje predavanje zaključili ovim riječima:....“ *Historik*, 1897, xxviii.
- 54| Nippel 2008., 289.
- 55| Nippel 2008., 269.-271.
- 56| Nippel 2008., 290.
- 57| Ignaz Jastrow je u članku povodom smrti Droysena napisao kako je za vrijeme sprovoda, kada je svećenik Droysenovu *Povijest Aleksandra Velikog* nazvao epohalnim djelom, netko (tko je vrlo „meritoran u pitanjima antičke povijesti“) oštro klimao glavom. Nedvojbeno, mogao bi to biti Mommsen. Usporedi: Jastrow 1884. i Nippel 2008., 291.
- 58| Hermann Krüger je napisao da je Droysen, četiri dana prije smrti dugo razmišljajući o filozofiji, zaželio ponovno pisati. Međutim, kada je shvatio da nema snage držati i pritisnuti pero, u suzama je odustao i shvatio da je svemu došao kraj.
- 59| www.1911encyclopedia.org/Johann_Gustav_Droysen (11. III. 2009.)
- 60| Schuppe 1998., 12.
- 61| Carbonell 1999., 91.
- 62| Nippel 2008., 298.-300.
- 63| Lau 1999., 420.
- 64| Nippel 2008., 308.; Iggers 1984., 113.
- 65| Bentley 1997., 416.
- 66| Koji će onda Karl Löwith u svojoj briljantnoj *Svjetskoj povijesti i događanju spasa* do temelja razjasniti i rekonstruirati.
- 67| Droysen 1972., 27.
- 68| Kolmer 2008., 77.
- 69| White 1990., 100.
- 70| White 1990., 88.
- 71| White 1990., 85.
- 72| Chickering 1993, 43., Rüsen 2005, 149.
- 73| Scholtz 1997., 120.
- 74| Wehler 1980., 82.
- 75| Iggers 2008., 124., Gramley 2001., 203.
- 76| Scholtz 1997., 122.
- 77| Iggers 2002., 149-151.
- 78| Evans 1997, 235.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolice, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolice, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolice
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

